

Kronika

2021 m. pirmąjį pusmetį įvyko keturi Senosios literatūros seminarai: nuo septynioliktojo iki dvidešimtojo. Tapo įprasta, kad jie vyksta nuotoliniu arba „mišriu“ būdu, bet abiem atvejais yra transliuojami per ZOOM platformą. Nauja tai, kad sutikus seminarų kalbėtojams padaryti vaizdo įrašai talpinami internete, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto paskyroje Youtube kanale, tad daugelį jų galima pasižiūrėti ir vėliau.

2021 m. sausio 26 d. XVII-ame seminare pranešimą „Pro suprema laurea: Vilniaus universiteto baigiamųjų mokslo darbų kolekcija (1579–1773)“ skaitė Ina Kažuro, Brigita Zorkienė ir Nijolė Klingaitė-Dasevičienė (Vilniaus universiteto bibliotekos Mokslinių tyrimų ir paveldo rinkinių departamentas).

Prelegentės papasakojo, kokios buvo ir kaip atrodė Vilniaus akademijoje (universitete) ginamos daktaro disertacijos, arba tezės, kokį intelektualio paveldo klodą jos atveria ir kaip galėtų būti tiriamos. Senajame Vilniaus universitete, įsteigtame jėzuitų 1579 m., buvo teikiami mokslo laipsniai, tarp jų ir aukščiausias – daktaro laipsnis. Jis buvo gaunamas parengus ir sėkmingai apgynus disertaciją, arba tezes. Kas pasikeitė per beveik puspenkto šimto metų? Ar XVI–XVIII a. doktorantas turėjo disertacijos vadovą? Kokių mokslų disertacijos buvo dažniausiai ginamos Vilniaus universitete? Ar šiuolaikinės disertacijos apimtimi atitinka anuometines, o gal pakakdavo kelių, viešai ginamų tezių? Atsakant į šiuos ir kitus klausimus seminare buvo pristatytas vykdomas senųjų disertacijų tyrimo ir duomenų bazės kūrimo projektas, pateikti pirmieji projekto rezultatai ir aptariamoms kelios tyrimų kryptys, atskleisti išryškėję baigiamųjų darbų kolekcijos bruožai Lietuvos istorijos kontekste.

Vykdamt naująjį Vilniaus universiteto bibliotekos mokslo tiriamąjį projektą „Senajo Vilniaus universiteto disertacijų (1579–1773) tyrimas ir duomenų bazės sukūrimas“, toliau bus siekiama iširti ir visuomenei pristatyti VU bibliotekoje saugomus, universiteto spaustuvėje 1579–1773 m. išleistus baigiauosius mokslo darbus ir suformuoti jų skaitmeninę kolekciją.

2022 m. vasario 23 d. įvyko XVIII Senosios literatūros seminaras, kuris įsiminė tuo, kad nepraejus ir pusei paros nuo to, kai renginyje buvo kalbėta apie 1514 m. Oršos pergalės prieš Maskvos kariuomenę politines ir kultūrinės pasekmes Rusija pradėjo naują karą Ukrainoje.

Mintautas Čiurinskas seminare dėmesį sutelkė į tai, kokiomis priemonėmis žinią apie svarbią pergalę prieš Maskvos valstybę stengtasi kuo greičiau paskleisti Europoje. Buvo perskaitytas pranešimas ir diskutuota tema „Orša ir Roma. Pergalės prie Oršos (1514) epinikijai ir jų spauda bei propagandos kampanija Romoje“.

Bene geriausiai Oršos pergalės (1514) suteiktais taktiniais privalumais buvo pasinaudota ne toliau tebevykusiame (iki 1522) kare su Maskva, o sąmoningai skleidžiant žinią visais įmanomais diplomatiniais ir propagandiniais būdais (tarp kurių buvo net siunčiami „pergalės liudininkai“ maskvėnų belaisviai) tarptautinėje erdvėje. Vienas tokių būdų buvo rašytinis žodis – visų pirma laišškai ir poetiniai kūriniai. Nemaža poezijos tuomet sukurta Lietuvoje, Vilniuje, kur paskui valdovą ir valdovę buvo suvažiavę jiems tarnaujantys humanistai ir tokie įvykių dalyviai kaip popiežiaus pasiuntinys Jokūbas Pizonas. Šie autoriai (be Pizono – Andriejus Kricijus (Krzycki), Jonas Dantiskas (Dantyszek), galbūt ir Lenkijos Karalystės didysis kancleris Motiejus Dževickis (Drzewicki) bei jų kūriniai reikšmingi, nes su jais susiję vieni ankstyviausių humanistinės grožinės kūrybos faktų Lietuvos teritorijoje ir mūsų kultūros istorijoje. Dauguma grožinių kūrinių tuo metu buvo išspausdinti – bene pirmą sykį taip gausiai pasinaudota šia Ankstyvųjų Naujųjų laikų sklaidos priemone. Tai daryta ne Vilniuje (kur spaustuvės nebuvo), bet Romoje, Krokuvoje, Bazelyje.

Pranešime atkreiptas dėmesys į istorines aplinkybes, kuriomis pergalės žinia perduota į Romą ir kuriomis „Oršos epinikijai“ ten buvo publikuoti. 1515 m. pradžioje Romoje pasirodė bent 3 spaudiniai – poezijos rinkinys *Carmina*, atskiromis brošiūromis ten pat išspausdinti Jokūbo Pizono humanistinis laiškas apie pergalę draugui bei apie ją pranešantis oficialus valdovo Žygimanto laiškas

popiežiui. Žinomų diplomatinės veiklos faktų fone šie šaltiniai padeda atskleisti iki šiol nepastebėtų sąsajų. Galima aiškiau įsivaizduoti Romoje rezidavusio Žygimanto pasiuntinio Gniezno arkivyskupo Jono Laskio veiksmus ir propagandinį planą, tekstų publikavimo priežastis, jų tolesnės sklaidos kelius. Atidusis originalų skaitymas ir sugretinimas leidžia padaryti šiokių tokių atradimų, patikslinti spaudinių parengimo veiksmus, spaustuves, pasirodymo chronologiją, traktuoti juos kaip vieningos reprezentacinės propagandinės akcijos dalį. Aiškėja, kaip triumfo renginiai vyko ne tik valdovui grįžus į Vilnių, bet ir džiugią žinių gavusioje Krokuvoje ar Budoje. Ši pergalės žinios triumfo kelią tarsi užbaigia šventiniai renginiai Romoje. Svarbi jų dalis buvo atspausdintos žygyje į Oršą (valdovo stovykloje Borisove) ir Vilniuje parašytos eilės bei proza.

2022 m. kovo 30 d. įvykusį XIX-ąjį Senosios literatūros seminarą Liucija Cita-
vičiūtė skyrė pagrindiniam savo tyrimų ir publikavimo objektui ir pavadino „Ar jau pažįstame Liudviką Rėzą?“.

Iš Kuršių nerijos kilęs Karaliaučiaus universiteto profesorius Martynas Liudvikas Rėza (1776–1840) didelę gyvenimo dalį paskyrė mokslinei ir šviečiamajai lituanistinei veiklai. Lietuvoje ir užsienyje jis žinomas kaip pirmasis Kristijono Donelaičio kūrybos leidėjas ir Prūsijos lietuvių dainų rinkėjas bei skelbėjas. Paties Rėzos kūrybinis palikimas atsiskleidžia tik dabar. Rėza paliko darbų iš įvairių mokslo sričių – filologijos, teologijos, tautosakos, istorijos, filosofijos, religijotyros, etnologijos, vertimo teorijos ir kt. Daugiau kaip 10 metų Rėzos kūrybinis paveldas kaupiamas, tiriamas ir skelbiamas Lietuvių literatūros ir tautosakos institute leidžiamoje *Raštų* serijoje. Jau pasirodė šeši tomai ir pradėtas rengti septintasis, kuriame bus publikuojamas dviejų tomių Rėzos eilėraščių rinkinys *Prutena*. Visi tomai parengti tuo pačiu metodu: šaltinių paieška užsienio bibliotekose ir archyvuose, vertimas į lietuvių kalbą, šaltinių tyrimas, faksimilių ar perrašų rengimas. Seminare buvo pasakojama apie Rėzos *Raštų* rengimo ypatumus bei atradimus.

2022 m. gegužės 28 d. įvyko XX-asis Senosios literatūros seminaras. Jo tema tiko jubiliejiniams Pranciškaus Skorinos metams: Sergejus Temčinas perskaitė pranešimą „Pranciškaus Skorinos leidiniai šaltiniotyros šviesoje: nauji ir naujausi rezultatai“. Tai buvo jau antrasis profesoriaus seminaras *Senosios literatūros seminarų* cikle.

Atsižvelgdamas į neseniai gautus tyrimų duomenis, pranešėjas gvildeno šias temas: neišlikusių Skorinos leidinių radimo tikimybė ir kaip galėjo atrodyti jų tekstas; ar mokėjo Pranciškus hebrajiškai; Skorinos leidinių kalba ir dvigubo vertimo technika; skoriniškų pratarinių Biblijos knygoms originalumo laipsnis; šv. Jeronimas ir Giovanni Pico della Mirandola skorinistikoje; rankraštinis Senojo Testamento Ostrogo sąvadas (XVI a. šeštasis dešimtmetis) kaip pagrindinis, bet praktiškai nežinomas Prahoje leistos Rusėniškosios Biblijos (1517–1519) recepcijos šaltinis.

MINTAUTAS ČIURINSKAS

2022 m. vasario 24 d. LITEXPO rūmuose prasidėjo 22-oji Vilniaus knygų mugė. Ji vyko po pandeminės pertraukos, tad buvo atsinaujinančio viešojo kultūros gyvenimo ženklas. Tačiau į renginius vykome sukrėsti žinios apie tą patį rytą Rusijos pradėtą karą Ukrainoje. Tomis istoriškai reikšmingomis, neužmirštamomis dienomis renginiai vyko ypatingoje atmosferoje. Keliuose iš jų kalbėta ir apie senąją literatūrą.

Vieno renginio metu buvo pristatytos dvi Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto leidyklos išleistos knygos. Apie Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus *Silviludijas*, kuriose „yra tiek daug Lietuvos“, pasisakė knygos sudarytoja ir vertėja prof. Eugenija Ulčinitė. Ji atkreipė dėmesį į tai, kad išlikusiuose laiškuose, rašytuose 1637 m., apie kūrinių yra pasisakęs ir pats jo autorius (o tai retas atvejis senojoje mūsų literatūroje), kad pats Sarbievijus juose užsiminęs, jog naujasis kūrinys turėtų nustebinti, nes parašytas visiškai kitu stiliumi ir kitu metru negu visi kiti iki tol buvę jo kūriniai, o eilės pasižymintios ne tik medžioklės scenomis, bet bus tarsi flamandiški kilimai, išausti beveik viena pavasariška žalia spalva. Dabar turime galimybę skaityti šį Sarbievijaus tekstą, kuris liko savo laiku neišleistas ir pasiekė mus rankraštiniais nuorašais, tinkamai išverstą, lydimą įvadinio straipsnio, su paraleliniu lotynišku originalo tekstu iš XVII a. Adomo Naruševičiaus leidimo. Įvadiniam straipsnyje aptariamoms ir lyginamos ankstesnės rankraščių publikacijos, Sarbievijaus ir Mario Bettinio *silviludijų* sąsajos bei kontroversijos dėl autorystės, aptariamoms kitos problemos turėtų paskatinti tolesnį domėjimąsi šiuo tekstu.

Savo refleksijas apie kelis amžius besitęsiančią Sarbieviadą, pavidalus, kuriais Sarbievijus ir jo poezija gyvuoja iki šiol, Sarbievijaus universalumą ir lokalumą, besiskleidžiančią poezijoje vaizduotę, keliančią mintis iki kosmoso,

iki visatos išsakė ir Liudas Jovaiša. Nuskambėjo ir skaitomos Poeto eilės, tarp jų – iš tos dienos, karo pradžios realijų suaktualintos *Silviludijų* pabaigos:

Te Marso ietys apsidengia
Žaliuojančiais Paladės lapais,
Tegu kareivio kardą dalgis keičia,
Te numestam skyde
Paukšteliai lizdą suka,
Tegu į priešo šalną
Bitės medų neša.

Atsiminimais apie savo doktorantūros pradžią, prof. Ulčinaitės dėka taip pat susijusių su Sarbievijaus *Silviludijomis*, ir kitomis skaitant naują leidinį kilusiomis mintimis pasidalijo Asta Vaškelienė.

Likusiu renginio laiku buvo pristatyti barokinės poezijos iš Kražių jėzuitų kolegijos 1695 m. rankraštinio rinkinio tekstai, kuriuos leidiniui *Žvaigždės pakeičia skeptrus* atrinko ir parengė Ona Dilytė-Čiurinskienė. Juos pristatydamą parengėja pastebėjo, kaip mums svarbu visomis aplinkybėmis tyrinėti mūsų senąją kultūrą, senąją literatūrą, kad niekas nerašytų istorijos vietoj mūsų ir kad galėtume patys su ja susipažinti. Taip pat – ir su literatūra, kuri rašyta ne lietuviškai, bet yra mūsų savastis. Buvo trumpai paliesta rankraščio istorija, papasakota, kaip renkantis iš jo daugybės tekstų stengtasi atspindėti jame sudėtos poezijos įvairovę ir apsistota ties penkiais ciklais, iš kurių tris išvertė Ona Dilytė-Čiurinskienė, kitus – Sigitas Narbutas ir Regina Koženiauskienė. Buvo pratęsta Jovaišos mintis apie poezijoje atsispindinčios jėzuitiškosios meditacijos fenomeną. Pastebėta, kad barokinis eilių vaizdingumas, siaubas tam tikrų sukrėtimų akivaizdoje, šiuolaikinio karo pradžioje prisiliečiant prie baisių dalykų, mums jau neskamba kaip kažkoks tolimas ir atgyvenęs. Buvo paskaityta eilių iš ciklo, kuriame perteikiamas būsimo šventojo Pranciškaus Bordžijos susirašinėjimas su Ignacu Lojola, eilės apie Bordžijos patirtą sukrėtimą, po kurio jis nutarė pasirinkti vienuolišką gyvenimą, ir paminėta kitų pavyzdžių, rodančių, kad jaunųjų jėzuitų poezija buvo gana aukšto lygio.

Netrūko mugėje ir sąsajų su jubiliejiniais Pranciškaus Skorinos metais. Jau vienas iš mugės pradžios renginių buvo diskusija „Pranciškus Skorina: civilizacinio pasirinkimo strategijos“, surengta Užsienio reikalų ministerijos

ir Tautinių mažumų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Ją moderavo Alvydas Nikžentaitis, dalyvavo Alfredas Bumblauskas, Andrejus Dynko, Siarhejus Chareuskis, Aliksandras Adamkovichius. Vėliau įvyko Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos sukviesta diskusija „Pranciškus Skorina ir spaudos pradžia Lietuvoje: žvilgsnis iš 500 metų perspektyvos“, kurioje kalbėjo Ilja Lemeškinas, Sigitas Narbutas, Sergejus Temčinas. O antrąją mugės dieną pristatyta Iljos Lemeškino monografija *Pranciškaus Skorinos portretas = Портрет Франциска Скорины / Portrait de Francisk Skorina: 550-ąsias gimimo metines minint*, išleista Lietuvių kalbos instituto. Renginyje, be autoriaus, dalyvavo Tomašas Hoskovecas, Sigitas Narbutas, Olga Shutova.

Dar viena senosios raštijos paminklo publikacija, parengta Jolitos Sarcevičienės ir išleista Lietuvos istorijos instituto, buvo pristatyta renginyje „Merkinės seniūno Antano Kazimiero Sapiegos 1722–1729 metų dienoraštis: asmeniniai užrašai ar nuveiktų darbų kronika?“. Jį moderavo Arvydas Pacevičius, dalyvavo parengėja Jolita Sarcevičienė, Gintautas Sliesoriūnas.

MINTAUTAS ČIURINSKAS

2022 m. balandžio 21 d. vyko nuotolinė respublikinė konferencija-diskusija „J. G. Herderio skaitymai 3“. Konferencija-diskusija vyko nuotoliniu būdu, ją organizavo Šilutės pirmoji gimnazija. Renginį moderavo istorijos mokytojas ekspertas Algirdas Gečas.

Trečiąją kartą vykusios konferencijos-diskusijos pagrindinei idėjai buvo pasirinkta Johano Gotfrydo Herderio (*Johann Gottfried Herder*, 1744–1803) frazė „Mažas yra gražus“.

Renginyje siekta prisiminti Herderio veiklą, jo idėjas, atidžiau pažvelgti į mažos tautos ir mažo žmogaus svarbą kultūrinėje veikloje. Apie demokratijų vaidmenį pranešimą „Rytų ir Vakarų demokratijų „dydis“ skaitė dr. Arvydas Juozaitis. Dr. Liucija Citavičiūtė pranešime „Kuo didis šiandien Kleinas iš Mažosios Lietuvos?“ dėmesį skyrė lietuvių raštijos darbuotojo, Tilžės kunigo Danieliaus Kleino (1609–1666) lituanistinei veiklai pristatyti. Pranešime kalbėta apie svarbiausią Kleino parengtą darbą – lotyniškai parašytą pirmąją spausdintą lietuvių kalbos gramatiką (1653), minėtas jo išleistas pagerintas giesmynas (1666) ir kt. Dr. Kotryna Rekašiūtė pranešime „Johanas Gotfrydas Herderis: ryšiai su masonais“ pristatė Herderio vaidmenį laisvųjų mūrininkų

draugijoje, jo reikšmę masonystei. Pranešimą „Dr. Valteris Didžys – lietuviybės puoselėtojas, Tilžės akto signataras, gydytojas“ skaitė Martyno Jankaus muziejaus direktorė Liuda Burzdžiuvienė. Ji dėmesį skyrė lietuvių išeivijos veikėjo Valterio Didžio (1896–1977) politinei ir visuomeninei veiklai pristatyti. Šilutės evangelikų liuteronų kunigas Remigijus Šemeklis skaitė pranešimą „Apie buvimo krikščionimi – protestantu iššūkius sekuliarioje aplinkoje“.

Konferencijoje-diskusijoje buvo pristatyta meninė kompozicija pagal Ievos Simonaitytės (1897–1978) kūrybą, supažindinta su lietuvininkų tarpe, dalytasi mintimis apie Romantizmą bei Herderį.

KOTRYNA REKAŠIŪTĖ

2022 m. birželio 20 d. Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto Kristijono Donelaičio auditorijoje įvyko akademinė diskusija „Lietuva ir Maskva istorijos kryžkelėse: ką sako mūsų patirtys?“ ir Dariaus Kuolio knygos *Apie Respubliką: iš archyvų ir ambonų* sutiktuvės. Kaip pastebėjo renginio vedėja Dainora Pociūtė, ši knyga pasirodė praėjus 30 metų nuo pirmosios Kuolio knygos. Tai daugelio per tą laiką skelbtų straipsnių, akademiinių ir eseistinių tekstų rinkinys, autoriaus peržiūrėtas pakoreguojant, kai kur patrupinant tuos tekstus ir vienoje knygoje juos sugrupuojant bei temiškai glaudžiant vienas prie kito į 4 skyrius. Rūpimus dalykus 567 puslapių leidinyje atrasti skaitytojui padės asmenvardžių rodyklė. Kaip gražiai ir teisingai suformulavo sudarytojas Gediminas Mikelaitis, „Dariaus Kuolio knyga atveria jungtis tarp senosios Kunigaikštystės ir šiuolaikinės Lietuvos, aktualizuoja praeities patirtis, skatina akademinės diskusijas apie nūdienę Lietuvos tikrovę ir lietuvių politėjos ateities kelius“. Visa tai gyvai stebėti galėjo gausiai susirinkę renginio dalyviai. Diskusijoje dalyvavo Alfredas Bumblauskas, Alvydas Jokubaitis, knygos sudarytojas Gediminas Mikelaitis ir autorius Darius Kuolys, taip pat nemažai kalbėtojų „iš salės“, kurie taip pat naudojosi proga pasveikinti autorių ir su gražiu jubiliejumi.

MINTAUTAS ČIURINSKAS

Senoji
LIETUVOS
literatūra
53 knyga

Lietuvių literatūros
ir tautosakos institutas

Dailininkas Rokas Gelažius
Maketuotoja Gražina Kazlauskienė

Spaudai parengė ir išleido
Lietuvių literatūros
ir tautosakos institutas
Antakalnio g. 6, LT-10308 Vilnius
tel. (+370 5) 212 53 32
el. paštas knyga@liti.lt,
svetainė internete www.liti.lt

Spausdino UAB „Vitaė Litera“
Savanorių pr. 137, LT-44146 Kaunas